

ET NORDSJØPERSPEKTIV PÅ HARALD HÅRFAGRE

FRANS-ARNE HEDLUND STYLEGAR

Det er gått et par hundre år siden N.F.S. Grundtvig satte ord på den frustrasjonen man av og til møter når man arbeider med skaldekvad og sagaer som kilder. Med utgangspunkt i navnet «Hafrsfjørðr», som opptrer i «Haraldskvadet», skrev han følgende:

Des besynderligere maa det forekomme os, at Fjorden, hvor Harald Haarfager i det berømte Søslag tilkiæmpede sig Ene-Vælden, at et saadant Vandstæd, dei ei, som Byer og Gaarde, kan nedrives eller forfalde, skulde i Tidens Løb aldeles have mistet sit Navn, saa der ei blev andet for, end, med Torfæus og Schøning, at giætte paa Havsvaag, som er et ganske andet Navn [...] (Grundtvig 1819: 193)

Dette var i 1819. Hundre år senere kunne imidlertid en annen forfatter uttale, med skråsikkerhet farget av lokalpatriotisme, at «ennu den dag i dag – efter mere end tusen aars forløb – er der vel neppe et menneske i landet som ikke har hørt navnet Hafrsfjord» (Tveteraas 1917: 12).

Harald Hårfagre og slaget i Hafrsfjord hadde selvsagt fått ny betydning i mellomtiden. Haralds

verk og stedet der slaget sto, var ikke lenger kun et historisk problem, men var etter 1814 i høyeste grad blitt et politisk problem. Men selv om man fremdeles på begynnelsen av 1800-tallet var i tvil om hvor «Hafrsfjørðr» egentlig lå, er det ikke grunnlag for å regne stedet blant slike saganavn som «ikke er skapt av Gud, men laget av islendere», slik Halldór Laxness i sin tid skrev om et nesten like berømt slagsted, Hjørungavåg (Laxness 1971: 179). Derimot understreker dette eksemplet hvor få samtidige eller nesten samtidige kilder til Harald Hårfagres liv vi faktisk er i besittelse av – og likeledes hvor vanskelig det ofte er å fravriste disse kildene alt det vi, i egenskap av historikere og arkeologer i det 21. århundre, gjerne skulle ønske.

Samtidskildene er utelukkende skaldekvad, først og fremst «Haraldskvadet» («Ravnsmaal») og «Glymdråpa». Ytterligere to kvad, «Sendibit» og «Oddmjor», er trolig yngre (Fidjestøl 1993). Både «Haraldskvadet» og «Glymdråpa» kan være fra 900-tallet, og begge dikt tilskrives gjerne skalden Torbjørn Hornklove.

Seks av 23 vers i «Haraldskvadet» handler om slaget i Hafrsfjord. Harald omtales som sønn av

Halvdan, og det sies at han tok seg kone fra Danmark; hun er også navngitt Ragnhild. Der nevnes også tilsynelatende to av Haralds bosteder, nemlig «í Útsteini» og «á Kvinnum». Han kalles videre «herre over austmennene» (*allvalds austmanna*) og «nordmennesenes drott» (*dróttin Norðmanna*) (Fulk 2012a).

I «Glymdrápa» hører vi om at Harald først kjempet til lands og så seiret i et sjøslag sørpå, på den andre siden av havet. Kvadet nevner «skotter» og «gauter» blant Haralds fiender. Videre fortelles det at kongen var vred mot seidmenn og straffet tyver (Marold 2012).

Jorunn Skaldmøys bare delvis bevarte dikt, «Senedibit», handler om en konflikt mellom Harald og sønnen Halvdan og roser ellers kongen for å ha rødfarget våpnene i blodet til «pakk» (*úþjóð*) (Jesch 2012). Det anonyme diktet «Oddmjor» sier bare at kongen («skjoldungen») drev skeiden (langskipet) ut av landet og deretter styrte over hele Norge (Fulk 2012b).

Helt annerledes er situasjonen med de yngre sagaene. Ikke minst i *Heimskringla* – og enda mer i *Flatøybok* – møter vi omfattende skildringer av Harald Hårfagres liv og erobringer, mens en langt eldre forfatter som Adam av Bremen overhodet ikke kjenner Harald, men snarere hevder at Håkon Ladejarl (ca. 935–ca. 995) «var den første som tok kongemakten blant nordmenn, da de før var blitt styrt av høvdinge» (Flatøybok 1 og 3; Beretningen om Hamburg stift, bok 2, kap. 25). Claus Krag har i flere arbeider drøftet utviklingen av sagatradisjonen om Harald Hårfagre (Krag 1991, 1993). Det er for så vidt bemerkelsesverdig at sagaforfatterne ser ut til å vite mer og mer om Harald jo lenger bort fra hans levetid vi beveger oss.

At sagaene om ham også inneholder eventyrmotiver, er det liten tvil om (Moe 1906). Beretningene om Haralds mange sønner, inntil 20 stykker, er vel helst også et grep som gir sagatradisjonen anled-

ning til å befolke store deler av landet omkring år 1000 med mer eller mindre sannsynlige sønnesønner av Harald.

«LARGER THAN LIFE»?

Enkelte har brakt argumenter til togs for at Harald Hårfagre først og fremst er en legendarisk skikkelse for sagaforfatterne (Jakobsson 1997, 2002). Andre har pekt på likheter mellom beskrivelsen av den engelske kong Æthelstan og Harald, og har argumentert for at sagatradisjonen om sistnevnte er påvirket av historiske opplysninger om Æthelstan (Kjartansson 2006). Christian Raffensperger har på sin side foreslått at det er tradisjoner og fortellinger om *Harald* som har influert de gammelrussiske krønikenes fremstilling av fyrst Vladimirs styre i Rus-riket (Raffensperger 2009).

Det er i utgangspunktet ikke vanskelig å være enig i at det er mistenkelig når sagaberetningene om Harald Hårfagre blir stadig mer omfangsrike etter hvert som tiden går. Men jeg tror det til en viss grad har med *samtidsrelevans* å gjøre. Altså: Det fantes ulike muntlige tradisjoner om kongen, som nok til dels var kjent av sagaforfatterne, men disse blir festet til skrift i takt med at Haralds person, velde og slekt blir viktigere i forfatternes egen samtid. Men dette betyr også, som det er blitt skrevet om nevnte Vladimir av Kiev, at «skriverne fra første stund har framstilt ham som han *burde ha vært*, og ikke som han faktisk var» (Butler 2003: 1, min oversettelse og utheving).

Hva var det så som gjorde Harald Hårfagre spesielt relevant for sagaskriverens samtid?

Sverrir Jakobsson har på en overbevisende måte vist hvordan oppfatningen om «hårfagreætten» passer som hånd i hanske med særlig kong Sverres og hans etterkommere og deres tronkrav på 1100- og 1200-tallet (Jakobsson 2016; jf. Krag 1991). De tidligste genealogiene knyttet til de norske kongene som ble allment akseptert mot

Figur 1. «Harald Hårfagre i slaget ved Hafrsfjord», maleri av Ole Peter Hansen Balling, 1870. Foto: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, Billedkunstsamlingene (CC-BY).

slutten av 1100-tallet, finnes ikke i noen kilder eldre enn 1130-årene – tiåret da striden mellom ulike kongsemner innledet borgerkrigen som varte fram til 1240.

Den tidligste bevarte loven om kongelig arv er fra 1163. Den ideologiske bakgrunnen for loven er klar: Det legges vekt på legitim fødsel, på konsensus i samfunnet og på kirkens rolle. Loven er i samsvar med de prinsippene som ble gitt i privilegiene kirken fikk i forbindelse med kroningen av kong Magnus Erlingsson i 1160-årene, der kongen sies å ha Norge som et len fra St. Olav.

På 1130-tallet fullførte den islandske presten og høvdingen Ari Þorgilsson (1067–1148) sluttversjonen av *Íslendingabók*. Her gjengis informasjon om norske konger og kongelige slekter som skiller seg grunnleggende fra den som finnes i tidligere kilder. Ari begynner sin fortelling med å si at Island ble bosatt mens Harald Hårfagre regjerte, og at Harald var «den første i sin slekt som var enehersker over hele Norge» (*es fyrstr varð þess kyns einn konungr at öllum Norvegi*). Ari fører slekten til tre norske konger tilbake til Harald (*Íslendingboka*, s. 49f).

En vesentlig forskjell på *Íslendingabók* og de eldre kildene er at Harald Hardrådes krav på Norges trone ikke lenger beror på at han er bror av Olav den hellige. Tvert imot er hans tronkrav basert på at han slekter i direkte mannslinje fra Harald Hårfagre og dermed har det samme arvekravet som Olav Tryggvason og Olav Haraldsson. Aris tekst er den første som knytter kongelig legitimitet til slektskap med Harald Hårfagre.

Sagaene som ble skrevet om de første kongene på slutten av 1100-tallet, kunne tas til støtte for at bare *sønner av konger* skulle betraktes som legitime monarker i Norge. Dette var faktisk holdningen til kong Sverre, men den var ikke desto mindre i strid med bestemmelsene i arveloven fra 1163 (Jakobsen 2016). Slektskapskravet – «Norge som odel i Harald Hårfagres ætt» – er et nytt fenomen på sagaforfatternes tid. Eldre kilder tyder på at verken Harald Hardråde eller kongene nærmest etter ham i kongerekken faktisk hevdet å være i slekt med Harald Hårfagre (Krag 1989; men se Dørum og Holberg 2017: 130ff).

TILNAVNET «HÅRFAGRE»

Harald gis i kildene to ulike tilnavn, «Luva», «lurvehodet», og «Hårfagre». Det er verdt å merke seg at «Hårfagre» i de eldre kildene ikke brukes om vår Harald, men om Harald Hardråde. I skaldekvadene er det kun tilnavnet «Luva» som benyttes (Fidjestøl 1993). Kildene som kaller Harald Hardråde for «Hårfagre», er flere og eldre enn sagaene, blant annet *Den angelsaksiske krøniken*, Ordericus Vitalis og William av Malmesbury (se f.eks. Jesch 1997). Første gang Harald Hårfagre nevnes med dette tilnavnet i de bevarte kildene, er, så vidt meg bekjent, i det lærde diktet «Háttalykill» fra 1140-årene (Gade 2017).

Etter min og andres oppfatning er tilnavnet flyttet over fra den yngre Harald Sigurdsson (Hardråde) til den eldre Harald «Luva» av saga-

forfatterne. Mens sagaenes forklaring av tilnavnet – når det gjelder den eldre Harald – er preget av eventyrmotivet om helten som ikke vil klippe håret før han har oppnådd en bestemt målsetting, er det ikke vanskelig å tolke tilnavnet inn i en *bysantinsk* samtidskontekst. Som kjent var Harald Hardråde i lengre tid i keiserens tjeneste i Bysants.

Liudbrand av Cremona gjør et stort poeng av forskjellene mellom draktskikk og utseende i henholdsvis Bysants og den vestlige kristenheten. «Ingen har rett til å kreve at jeg følger andre skikker enn våre egne her», skriver han i forbindelse med et besøk i Konstantinopel. Han legger til at bysantiske utsendinger ikke bryr seg om lokal kutyme når de kommer vestover: «De har lange ermer, belter, spenner, utslått hår og tunikaer som rekker ned til hælen, både når de rir eller går eller sitter ved bordet med oss [...] Måtte Gud forby det i tiden som kommer» (Relatio, kap. 37).

Videre kobler Liudbrand langt hår og «kvinnelig» drakt til dårlige egenskaper som løgnaktighet, falsk beskjedenhet og grådighet, mens han på samme måte assosierer kort, vakkert hår, mannlig drakt og så videre til de motsatte – positive – egenskapene. Og i forlengelsen setter han de dårlige egenskapene i forbindelse med den bysantiske keiseren Nikeforos, mens de positive knyttes til den tyske keiseren Otto 1. (Relatio, kap. 40).

I Konstantinopel var det altså vanlig at menn hadde langt hår (Koukoules 1949: 352). Trolig er det dette som ligger bak Harald Hardrådes tilnavn.

SJØKONGEN

Dagfinn Skre har pekt på at arkeologiske og andre kilder taler for at Harald Hårfagre var sjøkonge før han ble «landkonge», og at hans vei til makt foregikk innenfor rammene av et maritimt orientert stormannsmiljø på vestlandskysten. Når det gjelder Haralds slektsbakgrunn, mener Skre at selv om denne nok til dels var aristokratisk og kongelig,

Figur 2. Utstein kloster, i bakgrunnen skjæret Utsteinen. Foto: Åge Pedersen/Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger (CC BY-NC-ND).

var det Haralds personlige egenskaper og dyktighet som var hovedårsaken til hans posisjon som sjø-konge (Skre 2017: 795).

Innenfor sagatradisjonen og den lærde diskursen fra 1100-tallet og framover har man tydeligvis vært helt i villrede om Haralds geografiske og slektsmessige opphav, enten det nå var Vestlandet (*Fagrskinna*), Opplandene (*Historia Norvegiæ*) eller Vestfold (*Heimskringla*) – for ikke å nevne det walisiske verket *Vita Griffini Filii Conani*, som hevder at Harald var sønn av en ikke navngitt danekonge. (Vita Griffini, kap. 4 og 5)

Det ser for øvrig ut til, om vi baserer oss på kontinentale 800-tallskilder, at aristokrater som gjorde krav på kongeverdigheten, kunne stå i spissen for vikingflåter – vel for å skaffe seg nødvendige ressurser i forkant av et angrep på dem de mente hadde

tatt arven fra dem, og generelt at en periode som sjøkonge kunne være en midlertidig levevei for tronarvinger (Maund 1994: 46–47). Det gjaldt ikke minst danske beilere til kongeverdigheten:

Man har nærmest det indtrykk, at der vikingetiden igennem befandt sig et antal danske tronprætendenter rundt i nabolandene, hvor de slog sig igennem på forskjellig vis, som sørvere eller hertuger, alt mens de ventede på en chance for at gribe magten hjemme i Danmark. Når de mente, der var muligheder for at fiske i rørte vande, myldrede de hjemad. (Lund 1982: 122)

Det er vel ikke utenkelig at «Glymdråpa» sitt utsagn om at Harald kjempet mot skotter («herr

Skota þverri»), skal knyttet til hans aktivitet som sjøkonge. Uansett er det stilt alvorlige spørsmål ved sagaenes tolkning av den aktuelle strofen i kvadet (Hines 2002; jf. Sawyer 1976).

«Haraldskvadet» er overlevert i bruddstykker i ulike kongesagaer, og de enkelte strofene er der tilskrevet ulike skald: Torbjørn Hornklove, Tjodolf fra Kvin og Audun illskælda. Som nevnt forekommer det to angivelige stedsnavn i diktet, og det er vanlig å oppfatte disse som navn på to av Harald Hårfagres kongsgårder, henholdsvis «Kvinnar» (kanskje i Kvinnherad) og Utstein.

Magnus Olsen mente at «kvinnum» («kymnum» i *Fagrskinnas* A-håndskrift) i den ene strofen måtte være en feillesning for «kormt» – altså Karmøy (Olsen 1913). Han begrunner det filologisk, men argumenterer også for at en slik lesning ville være mer i tråd med strofen som nevner «den andre kongsgården» (Utstein). Videre peker han på at både Avaldsnes på Kormt og Utstein er nevnt blant Haralds kongsgårder i Rogaland og Hordaland i de senere sagaene (Olsen 1913).

Det er ikke uproblematisk å bruke *Heimskringla* og andre sagaer fra 1200-tallet og senere som «bevis» for lesning og særlig tolkning av strofer som skal være 300 år eldre. «Kvinnum» har da også av enkelte blitt tolket på helt annet vis enn som det ellers ukjente stedsnavnet Kvinnar.

Halvard Lie peker på at det i det hele tatt framstår som selvmotsigende at en kongsgård på land skulle omtales i en strofe (5) som ellers åpenbart handler om en sjøkonge, når han skriver at det jo er «den hardbarkete, sjøsalte flåtehøvdingen vi hører om, han som rår over 'dype kjøler, rødfargete spanter, røde skjold, tjærete årer og skumstenkte skipstjeld'» (Lie 1956: 26). I den neste strofen (6) sies det endatil at kongen helst vil drikke jul *ute*, det vil si på skipene. I «Ynglingesaga» (kap. 30) gjengis en anonym strofe der det sies at bare den kunne med rette kalles sjøkonge, som «aldri sov under

sotet tak og aldri drakk i årekroken». Lie foreslår at «a kvinnum» heller kan være en forvanskning av «a knúum», «på skipene», og viser til at «knúi» forekommer som skipsheite i Snorres Edda. «Knúi» tenker han seg kan bety noe slikt som «et fartøy med kraft og fart i», en hurtigseiler (Lie 1956.).

Også Sophus Bugge har ytret seg mot kongsgårdslesningen og foreslått at det omstridte ordet heller bør leses «á kynjum byr»: «som på en vidunderlig eller overnaturlig måte har bør» (etter Olsen 1913). Det kunne for så vidt også være en egenskap som passet for en sjøkonge. Det er flere eksempler i de norrøne kildene på «byrsælir menn». Harald selv framstilles slik i én av strofene i «Glymdrápa» (strofe 4), der skalden legger vekt på at Harald har god vind, mens fiendene må ro mot vinden (Holtmark 1927: 29; jf. Perkins 2001).

Om vi følger Lies tankerekke videre, kan det være grunn til å se nærmere også på strofe 9 i «Haraldskvadet», som omhandler Hafrsfjordslaget og nevner «herren over austmenn, som bur på Utstein». Også her er konteksten maritim, om enn ikke like utpreget som i de ovennevnte strofene. I Hallvard Magerøys oversettelse lyder strofen slik:

Dei freista den framsøkne,
som fly dei lærte,
herren over austmenn,
som bur på Utstein.
Kongen løyste flåten
då krig han venta.
Hamring vart det på skjoldar
før Haklang stupte.

Dersom vi skal opprettholde det påpekte samsvaret mellom strofe 5 og 9 og samtidig følge Halvard Lies tolkning av førstnevnte, er det fristende å vurdere om uttrykket «bur på Utstein» («at útsteini») i strofe 9 kanskje heller ikke viser til et bosted i tradi-

Figur 3. Hedeby/Haithabu var Skandinavias største urbane sentrum i tidlig vikingtid. Kontroll over Hedeby sto i sentrum for mange av maktkampene innad i Daneriket på 800-tallet. På bildet ser vi den såkalte halvkrets-vollen som beskyttet den viktige grensebyen mot angrep fra landsiden. Opphavsrett: Archäologisches Landesamt Schleswig-Holstein.

sjonell forstand, altså *ikke* til den kjente storgården Utstein på Mosterøy.

Utsteingården har navn etter skjæret Utsteinen, en «ud mod Havet liggende ‘Sten’» (Rygh 1915: 269). Det finnes flere skjær med tilsvarende navn langs norskekysten samt i Sverige og Finland, og i eldre svensk brukes «utsten» appellativistisk i betydningen «ute i hav el. sjö belägen, över vattenytan uppskjutande sten el. klippa» (Svenska Akademiens ordbok, s.v. «utsten»). Etter min oppfatning benyttes ordet på samme vis i en lausvise av Einar Skulason («at sundi útsteins»), som er gjengitt i *Morkinskinna*, selv om utgiveren oppfatter det som et stedsnavn (jf. Gade 2009: 573–574).

Det må iallfall være en passende beskrivelse av en sjøkonger at han «bor på utskjæret». Man kan i

den sammenheng også tenke på «halvsrekkene», krigerne til den legendariske sjøkongen Halv. To av dem het Stein, heter det i fornalderssagaen om Halv og halvsrekkene. Om den ene av dem fortelles det at kongen gjorde narr av ham da han under et regnvær ville tjelde (sette opp telt). «Vil du endaa husa som heime», sa Halv og ga ham navnet Innsteinn. Den andre Stein sto ved roret i uvær og sa at det passet ham godt fordi han på det viset fikk være nær kongen. Dermed fikk han navnet Utsteinn (Soga um Halv og Halvsrekkarne, kap. 10).

HVA KAN VI EGENTLIG VITE?

I de kontinentale og angelsaksiske samtidskildene er det svært sparsomt med opplysninger om Norge og norske konger. Frankiske kilder gir en hel del

opplysninger om danske herskere fra slutten av 700-tallet og framover, men områdene lenger nord var mindre relevant for disse forfatterne. Norge og norske herskere fram til Adam av Bremen (1075) og enda lenger blir kun nevnt når de spiller en rolle for eller overfor enten danske eller angelsaksiske konger eller bispesetet i Bremen. Men indirekte kan selvsagt disse kildene inneholde opplysninger som i det minste gjør det mulig å sette den historiske – i motsetning til den legendariske – Harald Hårfagre inn i en samtidskontekst.

«Most of the information (about Harald Hårfagre) in the sagas must be dismissed as later constructions», skriver Sverre Bagge (2008: 155). Det vi faktisk ifølge Bagge (2008: 155–156) kan utlede av de bevarte kildene, kan oppsummeres i følgende punkter:

- Haralds rike omfattet trolig bare vestlandskysten, med Rogaland og Hordaland som kjerneområde.
- Det avgjørende Hafrsfjordslaget sto i den sørlige delen av dette riket.
- Erobringene hans kan ha vært en motreaksjon på tidligere dansk overherredømme i deler av Norge; danenes makt kan ha vært svekket i perioden mellom første halvdel av 800-tallet og Jellingdynastiets framvekst omkring 950.
- Haralds allianse med kong Æthelstan i England kan ha vært rettet mot Danmark.
- Haralds forbund med ladejarlene i Trøndelag kan ha vært et defensivt trekk for å unngå en tofrontskrig mens han var opptatt i sør og øst.

Til denne listen bør vi legge Skres påpekning av at Harald var sjøkonge og først senere ble «landkonge». Dette vil også være mitt utgangspunkt videre i artikkelen. Perspektivet vil i stor grad være internasjonalt. Jeg vil forsøke å konkretisere hva slags sammenhenger som kan ha eksistert mellom utviklingen i Danmark og i Norge i perioden

mellom 850 og 950, og se på hva slags lys disse kan kaste over Haralds erobringer. Videre vil jeg se spesielt på forholdet til kong Æthelstan i England, som jeg tror gir nok en viktig nøkkel til å forstå Haralds velde.

HARALD OG DANENE

De frankiske riksannalene er den eldste kilden som gjør det mulig å rekonstruere rammene for den politiske enheten som fantes ved frankernes nordgrense omkring 800 (Kroman 1977). Annalene tar for seg de karolingiske kongenes historie fra 741 til 829. Fra slutten av 770-årene og framover er det mange referanser til danekongene i denne kilden (utførlig oppsummert i Maund 1994).

Etter at friserne i løpet av 770-årene var kommet under frankisk kontroll, var det kun saksernes område som skilte mellom Karolingerriket og danene. Under året 777 nevner annalene at den saksiske høvdingen Widukind har søkt tilflukt hos danekongen Sigfred. Da frankerne så undertvang sakserne for godt i 804, har danene lenger nord følt seg truet. Samme år ankom danekongen Godfred den saksiske grensen i Sønderjylland med en stor flåte og hær og inngikk fred med keiser Karl den store.

Fire år senere forteller annalene at det var krig mellom keiseren og Godfred. Danekongen angrep i den forbindelse sine vendiske naboer og frankernes allierte, obotrittene. Blant annet ødela danene handelssenteret Reric (Gross Strömkendorf) og flyttet kjøpmennene der til Hedeby. Forhandlinger i 809 førte ikke fram, og Godfred angrep året etter Frisland med en stor flåte og gjorde folket der tributpliktig. Kort tid etter ble han drept av en av sine egne krigere og etterfulgt av sin nære slektning, Hemming. Han inngikk fred med frankerne i 811. Da Hemming døde i 812, fulgte en blodig krig om kongemakten som resulterte i at Harald Klak og Reginfred delte makten, mens Godfreds

sønner og deres støttespillere søkte tilflukt hos svearne.

Trolig var det Sønderjylland og Fyn som utgjorde kjerneområdet i Godfreds rike. Tina Thurston (2001) hevder at den frankiske ekspansjonen ledet til politisk sentralisering i dette området, altså i nærområdet til frankerne. De frankiske samtidskildene viser at dette ekspansive daneriket var en maktfaktor å regne med, også for en stormakt som Karl den stores keiserrike. Samtidig er det viktig å huske på at kildene neppe viser et samlet Danmark, men et område med flere samtidige konger som dels ser ut til å ha fungert som samkonger og dels antas å ha styrt hver sin del av riket (Maund 1994: 32).

Men om kjernen i riket lå i den sørvestlige delen av dagens Danmark, nådde danekongenes krav om overherredømme atskillig lenger – til frisere og vendere, som vi har hørt, men også helt til Viken i Norge.

Under året 813 fortelles det nemlig at Harald og Reginfred hadde dratt med en hær «ad Westarfoldam», fordi fyrstene (*principes*) og folket (*populus*) der nektet å underkaste seg. Etter at kongene hadde undervunget denne ytterste delen av riket deres (*regio ultima regni*), samlet Godfredsønnene en mektig hær, angrep dem og drepte Reginfred og jagde Harald på flukt. Det er bred enighet om at «Westarfolda» i de frankiske annalene viser til et område vest for Oslofjorden, enten det historiske landskapet Vestfold eller også kystdistriktene videre vestover til Lindesnes – eller enda lenger (Skre 2015; Titlestad 2020). Den danske dominansen i Viken må med andre ord ha blitt etablert forut for 813.

Videre er det nærliggende å anta at det er en sammenheng mellom Godfredsønnenes angrep og opprøret i «Westarfolda», all den stund annalene samtidig forteller at tronpretendentene forut for angrepet hadde oppholdt seg hos svearne, det vil si

i Vikens nærområde, og det heter at Godfredsønnene og stormennene som fulgte dem, samlet hærer fra hele riket. Særlig er det grunn til å tenke på stormannsmiljøer i Vikens oppland. I hvert fall senere i vikingtiden har Opplandene tydelige forbindelser østover (Steen 1929: 82; jf. Stylegar og Børsheim 2021). I Odd munks saga om Olav Tryggvason heter det rent ut sagt at innlandsbygdene ikke lå fullstendig under de norske kongene som da hersket i kystlandskapene, men at fylkeskongene på Opplandene adlød sveakongen (*Soga om Olav Tryggvason*, kap. 48). *Historia Norvegiæ* nevner «alle småkongene og alle som svarte skatt til sveakongene» (*Norges historie*, s. 32).

Så fulgte en periode med vedvarende kamper mellom Godfredsønnene og Harald Klak, inntil Godfredsønnen Horik (Erik) ble sittende relativt trygt som enekonge i løpet av 830-årene.

Vestlandet hører vi ikke noe om i denne forbindelsen. Men det har vært framholdt at Osebergskipet, bygd et sted på Vestlandet i tidsrommet 815–820 og satt i graven i 834, vitner om at også denne regionen har spilt en rolle i den pågående konflikten. Trolig bør overføringen av dette praktfulle langskipet fra Vestlandet til Vestfold oppfattes som et uttrykk for dynastiske forbindelser mellom Vestlandet og Viken (daneriket), kanskje helst i form av et strategisk ekteskap (Bonde og Stylegar 2009: 164–165). Om denne forbindelsen har hatt karakter av et politisk underordningsforhold, slik situasjonen var i hvert fall fra midten av 900-tallet og framover, da makten i Norge i perioder var delt mellom danske underkonger i Viken og herskere vest og nord for Lindesnes som svarte skatt til danekongen, er usikkert. Men det kan ha vært slik.

Etter en borgerkrig i 840-årene var Karolingerriket blitt oppdelt i flere riker (MacLean 2009). Det innebar også slutten på den frankiske ekspansjonen i nord og dermed indirekte en svekkelse av tendensen til politisk sentralisering mellom de ulike deler

av daneriket (Garipzanov 2008). Der resulterte dessuten en kamp om kongemakten i 850-årene i at nesten alle tronkreverne ble drept, og i at makten muligens igjen ble delt mellom flere konger. De ustabile maktforholdene i Sør-Skandinavia er også blitt tolket som en vesentlig del av bakgrunnen for de fornyede vikingangrepene mot England i tiden som fulgte (The Great Army).

Samtidig tørker de kontinentale kildene – som *Fulda-annalene* – inn, hva angår referanser til herskere og politiske forhold i Skandinavia. Niels Lund har pekt på at «tiden fra omkring Horiks død i 854 til et godt stykke ind i det 10. århundrede er en af de slettest belyste i Danmarkshistorien» (Lund 1978: 203–204).

Slaget i Hafrsfjord og Harald Hårfagres endelige overgang fra sjøkonge til landkonge må ha funnet sted en gang mellom 872 og 900 (Opedal 2016; jf. Einarsdóttir 1968). Det nøyaktige året er ikke av avgjørende betydning i vår sammenheng; det dreier seg under enhver omstendighet om et tidsrom da både Karolingerriket og daneriket er svekket, og «Harald nyttet muligheten til å etablere eget herredømme langs norskekysten», som Bjørn Myhre (2015: 147) skriver.

Den eneste danekongen som samtidskildene, det vil si *Fulda-annalene*, nevner fram til 873, er Horik (Erik) II. Ettersom hovedkilden til hans regjeringstid er Rimberts *Vita Ansgarii*, vet vi mer om hans forhold til kirke og kristendom enn vi gjør om Horik selv (Ansgars levned, kap. 28). Men det finnes også en kobling til herværende tema. Det heter i «Haraldskvadet»:

Holmrygske møyar,
Hordalands jenter
og alle frå Hedmark
og av håløyg-ætta
kongen sende frå seg,
tok kona frå Danmark.

Det er bare i *Heimskringla* vi får høre noe nærmere om denne «kona frå Danmark». Snorre skriver at det dreier seg om Ragnhild, en datter av «kong Eirik av Jylland» («Harald Hårfagres saga», kap. 21). Hvem er så denne «kong Eirik»? Dersom Snorre gjengir en faktisk tradisjon, er det neppe andre kandidater enn Horik II. Han nevnes siste gang i 864, selv om noen ny danekonge ikke er nevnt i kildene før i 873.

Sistnevnte år inngikk danekongen Sigfred fred med den østfrankiske kongen Ludvig den tyske. Samtidig opptrer en annen danekonge – Halvdan, som var bror av Sigfred – i kildene. Trolig er Horik II død på det tidspunktet, slik at fredsslutningen i 873 markerer begynnelsen på Sigfreds og Halvdans styre, men kildene sier ikke noe om hva som er skjedd med Horik (Maund 1994: 44). Halvdan hører vi ikke mer om, om han da ikke er identisk med den «Healfdene» som var en av anførerne for The Great Army (Lewis 2017). Sigfred døde i 887, og etter dette tidspunktet tier samtidskildene om konger på dansk område i flere tiår framover (Maund 1994: 45).

Det eventuelle ekteskapet mellom Ragnhild og Harald behøver ikke å ha funnet sted mens Horik fortsatt var i live. I 882 hører vi for eksempel at danekongen Godfred, som tilhørte det rivaliserende dynastiet blant danene, ble slått av keiser Karl. Etter nederlaget lot Godfred seg kristne, med keiseren selv som fadder, og han fikk styringen med et landområde i Frisland. Dessuten fikk han en slektning av keiseren, datter av den avdøde kong Lothar II, til ekte (Maund 1994: 44). På samme vis kan det selvsagt ha vært med Harald, med andre ord at ekteskapet med Ragnhild kan ha vært del av en fredsslutning med Horiks etterfølger (og slektning) Sigfred.

I «Glymdråpa» skildres i én strofe (4) en kamp mot to konger (*tveggja döglinga*). *Heimskringla* og andre sagaer plasserer hendelsen på Mørekysten,

mens *Fagrskinnas* forfatter heller lar strofen handle om Hafrsfjordslaget, og derved – for å unngå å få to kvad av Torbjørn Hornklove om ett og samme slag – er henvist til å gi Tjodolv æren for de strofene av «Haraldskvadet» som handler om Hafrsfjord (Holtmark 1927: 29). Strofe 6 i «Glymdråpa» sier at «krigeren underkastet seg land og folk sør for havet» (*Grennir gunnmós þrøng jörðu ok gumnum und sik fyr sunnan haf*).

Kan det heller være en kamp mot danekonger det ymtes om i kvadet? Det ville i så fall gi en kontekst til ekteskapet med Ragnhild. Vi kan selvsagt ikke vite om det var slik. Det som er sikkert, er at kong Sigfred i løpet av få år hadde «lost whatever position he had in Denmark» (Lund 1995: 211). Da Sigfred i 885 sto i spissen for angrep mot Karolingerriket, heter det om ham at han er «konge bare i navnet», «king without any land» (Lund 1995:211.). I en slik situasjon ville selvsagt forholdene ha ligget til rette for at en ambisiøs leder som Harald Hårfagre kunne benytte anledningen til å ta kontroll over en utkant av riket.

Denne situasjonen bør i hvert fall være noe av bakgrunnen for Hafrsfjordslaget, som det med Schreiner er rimelig å oppfatte som den avgjørende hendelsen som førte til Haralds makt også øst for Lindesnes, i Viken (Schreiner 1933, 1936). Kanskje har Haralds innflytelse også her vært større enn det som var tilfellet for norske herskeres del på 900-tallet, selv om han tilsynelatende har styrt denne delen av riket sitt gjennom underkonger, på samme måte som danekongene gjorde senere i vikingtiden.

Nyere forskning tyder på at danske konger spilte en mer direkte rolle i organiseringen av The Great Army i England fra og med 865 og senere i de store angrepene mot Karolingerriket fra slutten av 870-årene og framover (se f.eks. Lewis 2017 og der referert litteratur). I så fall er det kan hende riktigere å si at danekongene var opptatt på annet hold, enn at daneriket var svekket i de årene Harald

Figur 4. Forsidebildet på Bedes *Life of St. Cuthbert* viser kong Æthelstan som overrekker boken til helgenen. Trolig ble manuskriptet gitt til St. Cuthberts helligdom I Chesterle-Street I 934. Det er det eldste bevarte samtidige portrett av en engelsk konge. Illustrasjon fra MS 183, f.1v, Corpus Christi College, Cambridge (Public Domain).

Hårfagre etablerte sin makt. For så vidt kan konteksten på slutten av 800-tallet være en parallell til den som fantes i 1015, da Olav Haraldsson vendte tilbake til Norge og vant riket i en situasjonen da danekongene og deres allierte, ladejarlene, hadde sin oppmerksomhet rettet først og fremst mot England (jf. Stylegar 2022).

HARALD, ÆTHELSTAN OG NORDVEGEN

Holder vi oss til de eldste skriftkildene, er det først med jellingkongene Gorm den gamle og Harald Blåtann midt på 900-tallet at vi igjen får nærmere

kjennskap til noen kongemakt i Danmark (Lund 1982: 116). Det vil si at det tidligste belegget er en hendelse som inntraff i 934. Hos kronikører som Widukind av Corvey, Thietmar av Merseburg, Liudprand av Cremona og Hermann av Reichenau fortelles det at den tyske (østfrankiske) kongen Henrik Fuglefanger gjennomførte et krigstog mot danene, gjorde dem skattskyldige og kristnet dem. Widukind kaller danenes konge på dette tidspunktet for «Chnuba», mens Thietmar benevner ham «Cnuto». Hos den yngre kilden Adam av Bremen ser det nærmest ut til at det er Gorm den gamle som menes. I vår sammenheng er det underordnet. Det som står fast, er at det var krig mellom kong Henrik og en dansk konge i 934, og at danene måtte underkaste seg.

Den videre utviklingen under jellingdynastiet er godt kjent og tyder ikke på et «svekket» danerike. Men opplysningen er relevant fordi konflikten mellom danekongene og naboriket i sør inntraff i en periode som ifølge sagakronologien også omfattet Harald Hårfagres siste år. Sverre Bagge og andre har jo, som vi har vært inne på, tenkt seg at Haralds allianse med kong Æthelstan i England kan ha vært rettet mot nettopp jellingkongene (Bagge 2008). At disse faktisk hadde maktambisjoner i nord, viser dessuten historien videre, inkludert en samtidskilde som innskriften på Jellingsteinen.

Når det gjelder forholdet mellom jellingdynastiet og Harald Hårfagre, er det lite å bygge på. En av Haralds sønner, Eirik Blodøks, var imidlertid gift med Gunnhild, som ifølge *Historia Norvegiæ* var datter av Gorm den gamle og Tyra. Eirik og Harald Blåtann var dermed svogere, slik muligens Harald Hårfagre og kong Sigfred også hadde vært det. Forholdet tyder på en form for politisk allianse eller en fredsavtale. Faktisk er det vel slik at hadde det ikke vært for Harald Blåtanns utsagn på Jellingsteinen om at han «vant seg hele Danmark og Norge», ville veien ha ligget åpen for å tolke begge disse ekte-

skapene i samme lei som det eldre Osebergfunnet (se ovenfor) – med andre ord som vitnesbyrd om et politisk underordningsforhold og en mulig deling av makten i Norge, med mer eller mindre direkte dansk styre i Viken og et løsere allianseforhold vest og nord for Lindesnes.

Det har vært foreslått om at en temmelig forvirret opplysning i en yngre kilde, Ekkehard IVs *Casus Sancti Galli* fra midt på 1000-tallet, muligens er et vagt minne om et forbund mellom Æthelstan og Henrik Fuglefangeren mot en danekonge (hos Ekkehard kalt «Chnuto») (Sharp 1997:211).

At det faktisk var en allianse mellom Æthelstan og Henrik, er godt dokumentert. Utsendinger fra kong Henrik kom til Æthelstan i Canterbury i 929 og inviterte til forbund og ekteskap mellom Æthelstans halvsøster Ædgyth og Henriks sønn, Otto. Ædgyth og hennes yngre søster ble samme høst sendt til Henrik i Sachsen, fulgt av et fornemt følge med biskop Cenwald av Worcester i spissen. Med seg hadde de rike gaver (Foot 2011: 70–72).

Om forbindelsen mellom Æthelstan og Harald forteller en nesten samlet sagatradisjon. I Sigvats «Bersøglisvisur» kaller Haralds sønn, Håkon, for «Adalsteins vennlige fostersønn» (*þjólblíðs föstra Adalsteins*). Den norrøne tradisjonen får indirekte støtte i én, riktignok klart yngre, engelsk kilde. Sagafortellingen er knyttet til den senere kong Håkon den gode eller Adalsteinsfostre. Handlingen i sagaen er i kortversjon slik:

Utsendinger fra Æthelstan kommer til Harald Hårfagre, gir ham et sverd i hånden og knytter ham på den måten til den engelske kongen som hans mann. Da det går opp for Harald at han er blitt «ført bak lyset», sender han en delegasjon til Æthelstan med en «gjengave»: frillesønnen Håkon. Den lille Håkon plasseres på Æthelstans fang, og denne må dermed akseptere å fostre ham, slik at styrkeforholdet mellom Harald og Æthelstan jevnes ut – eller snus – i Haralds favør.

Selve bakgrunnen for det hele ser det ut til at sagaforfatterne har visst mindre om. Fra engelsk side er det først William av Malmesbury (d. 1143) – men trolig med støtte i eldre kilder som ikke eksisterer i dag – som kommer med en interessant opplysning om forholdet mellom Æthelstan og Harald Hårfagre. William skriver:

Harald [*Haroldus*], nordmennesenes konge [...] sendte ham [*Æthelstan*] et skip med forgylte stevner og purpurrødt seil, og prydet med forgylte skjold langs rekka. De som kom med skipet, var Helgrim og Osfrid. De fikk en fyrstelig mottagelse i York og mottok rike gaver for sin innsats. (*Gesta Regum Anglorum*, bok 2, kap. 6)

William var munk i Malmesbury, som hadde et særskilt forhold til Æthelstan. Kongen hadde gitt betydelige jordeiendommer og relikvier til klosteret, og der var han gravlagt. William selv opplyser at kilden er et gammelt dikt, og han viser til «that poet, from whom I have taken all these transactions» (*Gesta Regum Anglorum*, bok 2, kap. 6). For kildeverdien av Williams *Gesta* er det nære forholdet til Æthelstan et tveegget sverd. Det gjør det rimelig at det nettopp i Malmesbury fantes tradisjoner og kilder om kongen som ikke var bevart andre steder, og som William kunne trekke veksler på. Samtidig var William opptatt av å framstille Æthelstan i best mulig lys (Firth 2017a).

Ettersom York var åstedet, kan episoden med det praktfulle skipet tidligst ha foregått i 927. Northumbria med den økonomisk og strategisk viktige byen York var på det tidspunktet fremdeles styrt av vikinger. Men i det nevnte året døde kong Sihtric, som Æthelstan et par år tidligere hadde giftet bort en annen av sine søstre til. Æthelstan sendte hæren til York og erobret byen. Kanskje var Æthelstan selv til stede; vi vet at han oppholdt

seg i York, for eksempel i 936, og der var også en annen av kongens fostersønner, Ludvig, sønn av Karl den enfoldige og senere fransk konge (Firth 2017b: 106).

Ingen kilder sier noe om hvorvidt sendeferden til York var den første kontakten mellom Æthelstan og Harald. Den kan ha vært det, men det er også mulig at forbindelsen var etablert tidligere, og for så vidt kan unge Håkon ha vært hos Æthelstan allerede på det tidspunktet. Likevel er det fristende å se for seg at det er en mer eller mindre direkte sammenheng mellom denne episoden og fostringen.

Helgrim og Osfrid kjenner vi ikke fra andre kilder. Det antas vanligvis at de to har vært Haralds menn, men det framgår egentlig ikke av Williams tekst, og det er vel ikke utelukket at det dreier seg om de samme utsendingene som ifølge sagatradisjonen hadde kommet til Harald, det vil si i episoden med det forgylte sverdet. I de angelsaksiske kildene forekommer det faktisk en Osfrith (Osferth, Osferd) som opptrer sammen med kong Æthelstan i flere sammenhenger, og som også ser ut til å ha spilt en sentral politisk rolle gjennom mange år og for flere konger. Han var en slektning av Æthelstan og kanskje en uekte sønn av dennes bestefar, kong Alfred (Nelson 1996: 60). Kan det ha vært denne Osfrith som ledet sendeferden til Norge? En «Osfred» var for øvrig med i følget til biskop Cenwald i 929 og er skrevet inn sammen med biskopen og en rekke andre i brorskapsboken til St. Gallen-klosteret (*Libri confraternitatum Sancti Galli*, s. 100). Men det er ikke gitt at denne Osfrid er identisk med jarlen Osfrid.

Det er verdt å legge merke til konteksten William setter Haralds gave i. Han skriver nemlig at hele Europa ville feire den engelske kongen, og at «fremmede fyrster med rette priste seg lykkelig dersom de kunne få hans vennskap, enten gjennom svogerskap eller gjennom gaver». Men den eneste konkrete gaven han nevner, er skipet fra Harald.

Gavens betydning understrekes kanskje av opplysningen om at skipet var utstyrt med purpurrøde seil. Det er et trekk som kun utmerker et fåtall kongelige skip i vikingtiden, så som skipet jarl Godwine ga til kong Edward da sistnevnte ble tatt til konge i 1042 (Keynes og Love 2010; se også Falk 1912: 63). Veronica Ortenberg (2020) knytter purpurfargens karolingiske konnotasjoner direkte til Æthelstans imperieambisjoner. Purpur var en farge forbeholdt keiseren og hans familie, og slik hadde det vært siden romertiden. Ortenberg peker på at kongene i Wessex hadde tatt etter karolingernes symbolbruk allerede på slutten av 800-tallet, og hun eksemplifiserer det med situasjonen da Alfred lot den purunge Æthelstan utstyre med en purpurrød kappe, et sverd med forgylt hjalt og et praktbelte (Ortenberg 2010: 213). Ortenberg argumenterer for at det er de *keiserlige* overtonene som også preger opplysningen om Harald Hårfagres gave til Æthelstan (Ortenberg 2010: 215).

«Æthelstan, engelskmennenes konge og den vestlige verdens bærebjelke [...]» heter det om kongen i de irske *Ulster-annalene*. Det er jo ingen dårlig attest å få, og annalisten satte på denne måten Æthelstan i samme kategori som Karl den store, Brian Boru og de romerske keiserne. Æthelstan hadde styrt England i femten år da han døde i 939, noe over 40 år gammel. Samtidskildene oppfatter ham på samme viset som Ulster-annalisten gjør: som en mektig og ikke minst from konge. Det var han som samlet de angelsaksiske kongedømmene til ett rike, og han bygde ut administrasjon og forsvarsvesen som ingen før ham. Flere av de byggesteinene som på slutten av århundret skulle gjøre det angelsaksiske England til det økonomisk og politisk kanskje mest utviklede landet i Europa, kom på plass i Æthelstans regjeringstid.

Det gikk ikke lang tid fra Æthelstan kom til makten i 924, til han satte i gang med å utvide sitt rike. Northumbria er nevnt, og samme år (927)

underkastet kong Constantine i Skottland og konger i Strathclyde, Bernicia og Wales seg Æthelstans herredømme. Han kunne nå med rette kalle seg konge over alle engelskmenn og vel så det.

Etablering og vedlikehold av allianser med andre herskere – ikke minst ved hjelp av strategiske ekteskap – spilte en hovedrolle i Æthelstans maktpolitikk. Foruten søsteren som ble gift med kong Sihtric, og halvsøsteren som ble giftet bort til den senere keiser Otto I, hadde han ytterligere to halvsøstre som var gift med fyrster på kontinentet, nærmere bestemt frankerkongen Karl den enfoldige og hertug Hugo den store av Aquitaine.

Fostring var likeledes en integrert del av Æthelstans alliansepolitikk. Mest kunnskap har vi om to av Æthelstans franske fostersønner. Alain av Bretagne flyktet fra vikinger til Æthelstan i 924 sammen med faren og mange andre bretonere. Tolv år senere vendte Alain tilbake til Bretagne med støtte fra Æthelstan. Han etablerte sin maktbase i Nantes og vant tilbake landet fra vikingene. Samme år forlot også Ludvig, sønn av Karl den enfoldige, Æthelstans hoff. Han dro over Kanalen for å bli konge av Vestfrankerriket.

Etter at Karl den tykke døde i 888 og ikke etterlot seg ektefødte sønner, hadde Karolingerriket gått i oppløsning. Tanken om en keiser over den vestlige kristenheten ble ikke vakt til live igjen før med Otto Is kroning i 962. Det er imidlertid mangt som tyder på at Æthelstan ble oppfattet som, og kanskje også oppfattet seg selv som, en karolingisk fyrste. En engelsk historiker kaller ham for «an English Charlemagne» og skriver at Æthelstan var «the most powerful ruler Britain had seen since the Romans» (Wood 1983: 250). Kanskje hadde han også ambisjoner om å la seg krone til keiser, uten at så skjedde (Ortenberg 2010: 236).

Vi skulle gjerne ha visst mer om bakgrunnen for Håkons fostring hos Æthelstan og om forholdet mellom Harald Hårfagre og Æthelstan. Det er

Figur 5. «Draken Harald Hårfagre» ble sjøsatt i 2012. Skipet kombinerer havskipets gode seilingsegenskaper med krigsskipets bruk av årer. Det røde silkesseilet er bl.a. inspirert av William av Malmesburys opplysning om Harald Hårfagres praktfulle gave til kong Æthelstan. Opphavsrett: Viking Kings.

ikke utenkelig at en allianse mot jellingkongene kan ligge bak. Matthew Firth har lagt fram argumenter for at alliansen mellom Æthelstan og Harald var av politisk karakter; den representerte en videreføring av førstnevntes strategi for å knytte forbindelser med skandinaviske kongelige, og de to kongene hadde felles interesser i nettopp York, der ingen av dem var tjent med et sterkt kongerike – og slett ikke et rike med forbindelser til Danmark. «So long as the city remained a part of the Anglo-Saxon hegemony», skriver Firth, «it formed a bugger between the vikings of Northern Britain and Ireland, and the English and Norwegian heartlands» (Firth 2017b: 105).

I denne forbindelsen skal det nevnes at Erik Kroman har pekt på fraværet av jarler med skandinaviske navn i den senere delen av Æthelstans styringstid. Kroman setter dette i sammenheng med at danske stormenn vendte tilbake til Danmark for å «hjelp moderlandet» mot Henrik Fuglefanger i 934 (Kroman 1977). En alternativ tolkning kunne være at Æthelstan har skjøvet jarlene fra seg som ledd i eller resultat av en politikk rettet mot dansk innflytelse generelt og mot jellingdynastiet spesielt.

Under enhver omstendighet peker i hvert fall kildene i retning av at Harald Hårfagre og riket hans mot slutten av kongens levetid var blitt en maktfaktor å regne med – også ute i Europa. Kan hende var det heller ikke bare politiske og militære

forhold som lå bak denne nyvunne styrken, men også økonomiske?

Jeg tenker på Ohtheres («Ottars») beretning, som inngår i den gammelengelske oversettelsen av Orosius' *Historiae Adversus Paganos* (The Old English Orosius, 1980). Francis Leneghan mener at oversettelsen av dette latinske verket var et ledd i kong Alfred og hans nærmeste etterfølgere, ikke minst Æthelstan, sitt ideologiske «program» for å plassere seg selv som Karl den store og keiserrikets arvtagere, som han betegner som *translatio imperii* (Leneghan 2015).

Oversettelsen tilskrives gjerne kong Alfred, men dateringsforslagene varierer fra 870 til 930 (Godden 2011; jf. Godden 2007). Selv om Ohthere i teksten henvender seg til kong Alfred, er det usikkert om den faktisk skriver seg fra Alfreds regjeringstid. Trolig var Ohtheres beretning heller ikke en del av den opprinnelige teksten, men den må ha blitt integrert i den på et nokså tidlig tidspunkt, ettersom den finnes i det eldste bevarte manuskriptet, som dateres til tiden før 950 (Allport 2020 og der anført litteratur). Det er ikke umulig at det var i Æthelstans regjeringstid dette skjedde; Leneghan foreslår i perioden 920–930 (Leneghan 2015: 661).

Orosius-oversettelsen inneholder mye stoff som ikke finnes hos originalen. Orosius' verdensbilde var sentrert rundt Middelhavet, mens den angelsaksiske oversettelsen legger til mange opplysninger om de nordlige områdene, hentet fra ulike kilder (Allport 2020: 259). Ben Allport peker på at beretningen framhever Wessex' dominans over «Nordvegen» (mitt uttrykk): Samene (*Finnas*) betaler tributt til Ohthere, som på sin side beskrives som en av de fremste menn i landet (*mid þæm fyrstum mannum on þæm lande*), mens kong Alfred eksplisitt nevnes som Ohtheres herre (*blaford*). Allport oppfatter dette som en «symbolic extension of West Saxon authority over both Ohthere and the lands he describes» (Allport 2020: 285).

Dette er for så vidt helt i tråd med blant annet Æthelstans imperieambisjoner, og kanskje er det ikke tilfeldig at teksten er orientert mot nordområdene og dermed mot Wessex' innflytelse og makt, selv over de folkene som er bosatt aller lengst nord i den da kjente verdenen (Allport 2020: 273). Men handel og utveksling spiller også en vesentlig rolle i Ohtheres beretning, og det er tydelig søkelys på hvilke produkter Ohthere besitter. Pelsverk, huder, dun, hvalrosstener og annet nevnes, og beretningen legger enda til at Ohthere hadde med seg hvalrosstener til kongen.

Leneghan mener derfor at teksten, og spesielt beretningene som tilskrives Ohthere og Wulfstan, også ønsker å vise fram Wessex-kongene som herskere som er opptatt av å etablere nye, lukrative handelsruter i nord (Leneghan 2015: 677). Dette hører også med til bildet av Æthelstans relasjon til Harald Hårfagre, og ønsket om en allianse har nok også hatt handelen langs Nordvegen som ett aspekt.

KONKLUSJON

Jeg har i denne artikkelen forsøkt å peke på de ytre, skandinaviske og nordeuropeiske rammene for Harald Hårfagres «rikssamling» – spesielt i lys av de politiske forholdene i Sør-Skandinavia (dagens Danmark) og konflikter og allianser som de spredte samtidskildene gir et visst innblikk i. Forholdet til danekongene ser ut til å ha spilt en rolle også mot slutten av Haralds styringstid og enda mer under den påfølgende «hårfagreætten», det vil si Haralds sønner, Eirik Blodøks og Håkon Adalsteinsfostre. Men i denne fasen er forholdet til datidens fremste stormakt i Nord-Europa, England, også en nøkkel.

Innholdet i Haralds politikk ut over det som de eldste kildene forteller om allianser i form av giftemål og fostring – med andre ord selve det riket han skapte, har jeg knapt berørt. Det skyldes først og fremst kildesituasjonen, for det er lite å hente om temaet i samtidskildene. I de yngre sagaene er

det selvsagt adskillig mer av slikt, særlig knyttet til Harald selv og til Håkon.

Spesielt koblingen til Æthelstan er viktig i denne sammenhengen. Det fortjener etter min oppfatning en nærmere undersøkelse om enkelte forhold som sagatradisjonen trekker fram ved styret til «Hårfagreætten», kan skyldes reell påvirkning fra Wessex og England og ikke bare overføring av litterære trekk og motiver.

Til dels dreier det seg om forhold som det gjerne antas er hentet fra sagaforfatterne egen samtid og overført til 900-tallets virkelighet, som ordningen med jarler som har styring over større regioner på kongens vegne. Men allerede hos Æthelstan på 900-tallet fantes det et slikt system. Æthelstan var både rikssamler og statsbygger, han sto overfor oppgaven med å løse utfordringene med å styre et rike som omfattet et langt videre geografisk område enn det noen tidligere angelsaksisk konge hadde hersket over. Verktøyene var blant annet utstrakt lovgivning og mekanismer som kunne sørge for at stormenn og regionale ledere over hele riket, også i periferien, forble lojale. Harald og hans etterfølgere hadde tilsvarende utfordringer, må vi anta, for de var vel statsbyggere like mye som rikssamlere. Selv om det ofte antas at systemet med jarler er en anakronisme i skandinavisk vikingtid, finnes det etter hvert en omfattende forskningslitteratur som med basis i arkeologiske funn, runeinnskrif-

ter, eddadikt med mer ser for seg en utvikling der rollen *irilaR* eller *erilaR*, som kjennes fra et antall runeinnskrifter fra folkevandringstid, «gjenfinnes i rollene jarl og skáld i yngre jernalder. Da samfunnet vokste frem igjen etter pest og nedgangstider på 500-tallet, ble nye administrative og militære roller etablert med spor av eldre systemer» (Iversen mfl. 2019: 91; jf. Herschend 2020).

Jarlen spiller også en sentral rolle i eddadiktet «Rigspula», som for eksempel Sverre Bagge ut fra en kontekstuell analyse mener bør gjenspeile det førkristne vikingtidssamfunnet, ikke den yngre, lærde sagatradisjonen (Bagge 2000).

Når det gjelder den militære forsvarsordningen, går kanskje «shipsoke»-systemet med dets klare paralleller til den leidangsordningen sagaforfatterne gir Håkon Adalsteinsfostre æren for, tilbake til Æthelstan eller i hvert fall til brorsønnen kong Edgar (Firth og Sebo 2020). Tingordning (Gulatinget) og skattlegging er andre trekk som kan være influert av Wessex. Selv tradisjonen med at Harald Hårfagre var spesielt opptatt av å straffe tyver, har en parallell i Æthelstans regjeringstid. Æthelstan ser ut til å ha vært svært opptatt av å begrense tyveri; hans lovtekster inneholder så mye som en hel tredel av alle forekomster av ordet *Deof* («tyv») i hele korpuset av angelsaksiske lover (Wormald 1999: 301).

LITTERATUR

- Allport, Ben. 2020. Home thoughts of abroad: Ohthere's Voyage in its Anglo-Saxon context. *Early Medieval Europe* 28 (2), 256–288.
- Anderson, Alan O. 1922. *Early Sources of Scottish History, A.D. 500 to 1286*. Edinburgh: Oliver and Boyd.
- Ansvars levned af Rimbert*, redigert av Holger Olrik. København: Andr. Fred. Høst & Søn.
- Bagge, Sverre. 2000. Old Norse Theories of Society: from Rígsþula to Konungs skuggsjá. I *Speculum regale: der altnorwegische Königsspiegel (Konungs skuggsjá) in der europäischen Tradition*, redigert av Jens Eike Schnell og Rudolf Simek, 7–45. Wien: Fassbaender.
- Bagge, Sverre. 2008. Division and Unity in Medieval Norway. I *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*, redigert av Ildar H. Garipzanov, Patrick J. Geary og Przemyslaw Urbańczyk, 5. utg., 145–166. Turnhout: Brepols.
- Beretningen om Hamburg stift, erkebiskopenes bedrifter og øyrikene i Norden, av Adam av Bremen*. Utgivere Bjørg Tosterud Danielsen og Anne Katrine Frihagen. Oslo: Aschehoug.
- Bobrycki, Shane. 2007. *Æthelstan, «King of All Britain»: Royal and Imperial Ideology in Tenth-Century England*. Avhandling. Williamstown, MA: Williams College.
- Bonde, Niels og Frans-Arne H. Stylegar. 2009. «Fra Avaldsnes til Oseberg. Dendrokronologiske undersøkelser av skipsgravene fra Storhaug og Grønhaug på Karmøy». *Viking* 72, 149–168.
- Butler, Francis. 2003. *Enlightener of Rus': The Image of Vladimir Sviatoslavich Across the Centuries*. Bloomington, IN: Slavica.
- Crumlin-Pedersen, Ole. 1984. Ships, Navigation and Routes in the Reports of Ohthere and Wulfstan. I *Two Voyagers at the Court of King Alfred. The Ventures of Ohthere and Wulfstan Together with the Description of Northern Europe from the «Old English Orosius»*, redigert av Niels Lund, 30–42. York: Sessions.
- Danernes historie af Sven Aggesøn. *Kroniker fra Valdemarstiden*, redigert av Jørgen Olrik, 35–84. København: Karl Schönberg.
- Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Korveier Überarbeitung*, redigert av Robert Holtzmann. Berlin: Weidmann, 1935.
- Die Chronik Herimanns von Reichenau*, redigert av Wilhelm Wattenbach. Dresden: Dyksche Buchhandlung, 1893.
- Downham, Clare. 2004. Eric Bloodaxe – axed? The Mystery of the Last Viking King of York. *Mediaeval Scandinavia* 14, 51–77.
- Dørum, Knut og Eirin Holberg. 2017. *Frå høvdingdøme til statsmakt i Noreg: ca. 200–1350*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Einarsdóttir, Ólafía. 1968. «Dateringen af Harald Hárfagers død». *Historisk tidsskrift* 47, 15–34.
- Einarsdóttir, Ólafía. 1971. «Harald Dovrefostre af Sogn». *Historisk tidsskrift* 50, 131–166.
- Ekkehart's IV Casus Sancti Galli nebst Proben aus den lateinisch geschriebenen Abtheilungen der St. Galler Klosterchronik*, redigert av Gerold Meyer von Knonau. Die Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit. Leipzig, 1925.
- Falk, Hjalmar. 1912. *Altnordisches Seewesen*. Berlin: Winter.
- Fidjestøl, Bjarne. 1993. «Skaldekvad og Harald hárfagre». I *Rikssamlingen og Harald hárfagre*, redigert av Marit Veia, 7–31. Karmøy: Karmøy kommune.
- Firth, Matthew. 2017a. «Constructing a King: William of Malmesbury and the Life of Æthelstan». *Journal of the Australian Early Medieval Association* 13, 69–92.
- Firth, Matthew. 2017b. «Integration, Assimilation, Annexation: Æthelstan and the Anglo-Saxon Hegemony in York». *Melbourne Historical Journal* 45, 89–111.
- Firth, Matthew og Erin Sebo. 2020. «Kingship and Maritime Power in 10th-Century England». *International Journal of Nautical Archaeology* 49, 329–340.
- Flatøybok*, bind 1. Redigert av Torgrim Titlestad. Stavanger: Sagabok, 2014.
- Flatøybok*, bind 3. Redigert av Torgrim Titlestad. Stavanger: Sagabok, 2016.
- Foot, Sarah. 2011. *Æthelstan: The First King of England*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Fulk, Robert D. 2012a. «Þorbjörn hornklofi, Haraldskvæði (Hrafnsmál)». I *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035*, redigert av Diana Whaley, 91. Turnhout: Brepols.
- Fulk, Robert D. 2012b. «Anonymous, Oddmjör». I *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035*, redigert av Diana Whaley, 1001. Turnhout: Brepols.
- Gade, Kari Ellen. 2009. «Einar Skúlason, Lausavísur 6». I *Poetry from the Kings' Sagas*, redigert av Kari Ellen Gade, 573–574. Turnhout: Brepols.
- Gade, Kari Ellen. 2017. «Rognvaldr jarl and Hallr Þórarinnsson, Háttalykill». I *Poetry from Treatises on Poetics*, redigert av Kari Ellen Gade og Edith Marold, 1001. Turnhout: Brepols.

- Garipzanov, Ildar H. 2008. «Fronter identities: Carolingian frontier and the gens Danorum». I *Franks, Northmen, and Slavs: Identities and State Formation in Early Medieval Europe*, redigert av Ildar H. Garipzanov, Patrick J. Geary og Przemyslaw Urbanczyk, 113–142. Turnhout: Brepols.
- Gesta Danorum av Saxo Grammaticus*, b. 1, redigert av Karsten Friis-Jensen. København: Gads Forlag, 2000.
- Gesta regum Anglorum (Deeds of the Kings of the English)*, by William of Malmesbury, Vol. I. Redigert av Roger A.B. Mynors, Rodney M. Thomson og Michael Winterbottom. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Godden, Malcolm R. 2007. «Did King Alfred Write Anything?». *Medium Aevum* 76, 1–23.
- Godden, Malcolm R. 2011. «The Old English Orosius and its Context: Who Wrote it, for Whom, and Why?». *Quaestio Insularis* 12, 1–30.
- Grundtvig, Nikolaj F.S. 1819. «Hittogods». *Danne-Virke* 4, 172–194.
- Herschend, Frands. 2020. «From IrilaR to Erl – identity and career 5th to 9th century CE». *Collegium Mediaevale* 33, 235–280.
- Hines, John. 2002. *Old-Norse Sources for Gaelic History*. Cambridge: Cambridge University.
- Holtmark, Anne. 1927. *Dórbjörn Hornklofes Glymdrápa*. Oslo: Aschehoug.
- Islendingboka av Are den frode. I: *Den norrøne litteraturen*, bind 6, redigert av Hallvard Magerøy, Odd Nordland og Per Tylden, s. 49–62. Oslo: Samlaget.
- Iversen, Frode, Karoline Kjesrud, Harald Bjorvand, Justin J.L. Kimball og Sigrid Mannsåker. 2019. «Irlen på Øverby i Vingulmark». *Viking* 82, 63–98.
- Jakobsson, Sverrir. 1997. «Myter om Harald hárfager». Fortrykk til *10th International Saga Conference: Sagas and the Norwegian Experience*, 597–610, Trondheim, 3.–9. august 1997.
- Jakobsson, Sverrir. 2002. «Erindringen om en mægtig personlighed: den norsk-islandske historiske tradisjon om Harald Hárfagre i et kildekritisk perspektiv». *Historisk tidsskrift* 81, 213–230.
- Jakobsson, Sverrir. 2016. «The Early Kings of Norway, the Issue of Agnatic Succession, and the Settlement of Iceland». *Viator* 47 (3), 171–188.
- Jesch, Judith. 1997. «Norse historical traditions and the Historia Gruffud vab Kenan: Magnús Berføtter and Haraldr Hárfagri». I *Gruffudd ap Cynan*, redigert av K.L. Maund, 117–147. Suffolk: Boydell Press.
- Jesch, Judith. 2012. «Jórunn skáldmær, Sendibitr». I *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035*, redigert av Diana Whaley, 146. Turnhout: Brepols.
- Keynes, Simon og Rosalind Love. 2010. «Earl Godwine's ship». *Anglo-Saxon England* 38, 185–223.
- Kjartansson, Helgi S. 2006. «English models for King Harald Fairhair?». I *The Fantastic in Old Norse / Icelandic Literature*, redigert av John S McKinnell, David Ashurst og Donata Kick. Fortrykk til 13th International Saga Conference, Durham og York, bd. 1, 359–364, 6.–12. august 2006.
- Koht, Halvdan. 1955. *Harald Hárfagre og rikssamlinga*. Oslo: Aschehoug.
- Koukoules, Phaidon. 1949. *Byzantinon Bios kai Politismos*, bd. 3. Athen: Institut Français.
- Krag, Claus. 1989. «Norge som odel i Harald Hárfagres ætt: et møte med en gjenganger». *Historisk tidsskrift* 68, 288–302.
- Krag, Claus. 1991. *Ynglingatal og Ynglingesaga: en studie i historiske kilder*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krag, Claus. 1993. «Hvem var Harald Hárfagre?». I *Rikssamlingen og Harald Hárfagre: historisk seminar på Karmøy 10. og 11. juni 1993*, redigert av Marit S. Vea, 32–40. Kopervik: Karmøy kommune.
- Kroman, Erik. 1977. *Det danske Rige i den ældre Vikingetid*. København: Rosenkilde og Bagger.
- Laxness, Halldór. 1971. *Yfirskygðir staðir: Ýmsar athuganir*. Reykjavik: Helgafell.
- Leneghan, Francis. 2015. «Translatio Imperii: The Old English Orosius and the Rise of Wessex». *Anglia* 133 (4), 656–705.
- Lewis, Stephen M. 2017. *Hamlet with the Princes of Denmark: An exploration of the case of Hálfidan «king of the Danes»*. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01943605>
- Libri confraternitatum Sancti Galli Augiensis Fabariensis*, redigert av Paul Piper. Berlin: Weidmann, 1884.
- Lie, Hallvard. 1956. «Hvor bodde Harald Hárfagre ifølge Haraldskvædi 5?». *Arkiv för nordiske filologi* 71, 25–27.
- Lund, Niels. 1978. «E. Kroman: Det danske Rige i den ældre Vikingetid». Bokanmeldelse. *Historie: Jyske Samlinger* 11, 203–205. <https://tidsskrift.dk/historiejyskesamling/article/view/39165>
- Lund, Niels. 1982. «Svenskevædet i Hedeby». *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie* 1980, 114–125.
- Lund, Niels. 1995. «Scandinavia, c. 700–c. 900». I *The New Cambridge Medieval History 2: c. 700–c. 900*, redigert av Rosamond McKitterick, 202–227. Cambridge: Cambridge University Press.
- MacLean, Simon. 2009. *Kingship and Politics in the Late Ninth Century: Charles the Fat and the End of the Carolingian Empire*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Marold, Edith. 2012. «Porbjörn hornklofi, Glymdrápa». I *Poetry from the Kings' Sagas 1: From Mythical Times to c. 1035*, redigert av Diana Whaley, 73. Turnhout: Brepols.
- Matsumoto, Sakaya. 2011. «A 'Foundation Myth' of Iceland: Reflections on the Tradition of Haraldr hárfagri's Tyranny». *Bulletin of the Society for Icelandic Studies of Japan* 30, 1–22.
- Maund, Karen L. 1994. «A Turmoil of Warring Princes: Political Leadership in Ninth-century Denmark». *Haskins Society Journal* 6, 29–47.
- Moe, Ingebret Moltke. 1906. *Eventyrlige sagn i den ældre historie*. Kristiania: Det mallingske bogtrykkeri.
- Myhre, Bjørn. 2015. *Før Viken ble Norge: Borregravfeltet som religiøs og politisk arena*. Tønsberg: Vestfold fylkeskommune.
- Nelson, Janet L. 1996. «Reconstructing a Royal Family: Reflections on Alfred from Asser». I *People and Places in Northern Europe 500–1600: Essays in Honour of Peter Hayes Sawyer*, redigert av Ian N. Wood og Niels Lund, 48–66. Woodbridge: Boydell Press.
- Norges historie. Historien om de gamle norske kongene/Theodricus munk. Historien om danenes ferd til Jerusalem*, redigert av Astrid Salvesen. Oslo: Aschehoug, 1969.
- Opedal, Arnfrid. 2016. «Hafnsfjord og kampen om vikingtidens flåtebasar». *Viking* 79, 117–140.
- Olsen, Magnus. 1913. «Om Harald Haarfagres Kongsgaarde: en tekstrettelse til Haraldskvædi str. 5. 2». *Maal og minne* 5, 66–72.
- Ortzenberg, Veronica. 2010. «'The King from Overseas': Why Did Æthelstan Matter in Tenth-Century Continental Affairs?». I *England and the Continent in the Tenth Century: Studies in Honour of Wilhelm Levison (1876–1947)*, redigert av David Rollason, Conrad Leyser og Hannah Williams, 211–236. Turnhout: Brepols.
- Perkins, Richard. 2001. *Thor the Wind-Raiser and the Eyrarland Image*. London: Viking Society for Northern Research.
- Raffensperger, Christian. 2009. «Shared (Hi)Stories: Vladimir of Rus' and Harald Fairhair of Norway». *Russian Review* 68 (4), 569–582.
- Relatio de Legatione Constantinopolitana Liudprand of Cremona*, redigert av Brian Scott. London: Bristol Classical Press.
- Rygh, Oluf. 1915. *Norske Gaardnavne: Stavanger amt*. bd. 10, redigert av Magnus Olsen. Kristiania: Fabritius.
- Sawyer, Peter H. 1976. «Harald Fairhair and the British Isles». I *Les Vikings et leur civilisation: problèmes actuels*, redigert av Régis Boyer, 105–109. Paris: École des hautes études en sciences sociales.
- Sawyer, Peter H. 1993. Rikssamlingen i England og Sverige, sammenlignet med den norske rikssamling. I *Rikssamlingen og Harald hárfagre*, redigert av Marit S. Vea, 131–146. Karmøy: Karmøy kommune.
- Schreiner, Johan. 1933. «Slaget i Havsfjord». I *Festskrift til Halvdan Koht på sekstiårsdagen 7de juli 1933*, 103–111. Oslo: Aschehoug.
- Schreiner, Johan. 1936. «Harald og Havsfjord». *Scandia* 9, 64–88.
- Sharp, Sheila M. 1997. «England, Europe and Celtic world: King Athelstan's foreign policy». *Bulletin of the John Rylands Library* 79, 197–220.
- Sigurðsson, Gisli. 2014. «Constructing a Past to Suit the Present: Sturla Þórðarson on Conflicts and Alliances with King Haraldr hárfagri». I *Minni and Muninn: Memory in Medieval Nordic Culture*, redigert av Pernille Hermann, Stephen A. Mitchell og Agnes S. Arnórsdóttir, 175–196. Turnhout: Brepols.
- Skre, Dagfinn. 2015. «From Kaupang and Avaldsnes to the Irish Sea. I *Clerics, kings and Vikings. Essays on medieval Ireland in honour of Donnchadh Ó Corráin*, redigert av Emer Purcell, Paul MacCotter, Julianne Nyhan og John Sheehan, 237–246. Dublin: Four Courts Press.
- Skre, Dagfinn. 2017. «Sea Kings on the Norðveggr». I *Avaldsnes: A Sea-Kings' Manor in First-Millennium Western Scandinavia*, redigert av Dagfinn Skre, 781–799. Berlin: De Gruyter.
- Soga om Olav Tryggvason etter Odd munk Snorreson*, redigert av Magnus Rindal. Oslo: Samlaget, 1977.
- Soga um Halv og Hakvsrekkarne*, redigert av Olava og Albert Joleik. Kristiania: Samlaget, 1917.
- Steen, Sverre. 1929. *Ferd og fest: reiseliv i norsk sagatid og middelalder*. Oslo: Aschehoug.
- Stylegar, Frans-Arne H. 2022. *Den siste vikinghøvdingen. Historien om Einar Tambar skjelve*. Stavanger: Saga Bok.
- Stylegar, Frans-Arne H. og Ragnar L. Børsheim. 2021. «Gjermundbufunnet – en småkonges grav med østlig tilsnitt på Ringerike». *Viking* 85, 89–122.
- Svenska Akademiens ordbok*, s.v. «Usten». lest 28. januar 2023. <https://www.saob.se>
- The Anglo-Saxon Chronicle 6. MS. D*, redigert av Geoffrey P. Cubbin. Cambridge: Brewer, 1996.
- The annals of Flodoard of Rheims, 919–966*, redigert av Steven Fanning og Bernard S. Bachrach. Peterborough: Broadview Press, 2004.
- The Annals of Fulda*, redigert av Timothy Reuter. Manchester: Manchester University Press, 1992.
- The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, bd. 1, redigert av Marjorie Chibnall. Oxford: Clarendon Press, 1980.

- The Old English Orosius*, redigert av Janet Bately. London: Oxford University Press, 1980.
- Thurston, Tina L. 2001. *Landscapes of Power, Landscapes of Conflict: State Formation in the South Scandinavian Iron Age*. New York: Kluwer.
- Titlestad, Torgrim. 2020. «Hafsrjodriket». I *Vikingfylket Rogaland*, redigert av T. Titlestad, 199–227. Stavanger: Saga Bok.
- Tveteraas, Rasmus. 1917. *Billeder fra Rogaland: historiske fortællinger*. Stavanger: Dreyer.
- White, Paul A. 2005. *Non-Native Sources for the Scandinavian Kings' Sagas*. London: Routledge.
- Widukinds *Sächsische Geschichten nebst der Schrift über die Herkunft der Schwaben und Abraham Jakobsens Bericht über die Slavenländer*, redigert av Wilhelm Wattenbach. Leipzig: Franz Duncker, 1882.
- Williams, Gareth. 2001. «Hákon Aðalsteins fóstri: Aspects of Anglo-Saxon Kingship in Tenth-Century Norway». I *The North Sea world in the Middle Ages: studies in the cultural history of North-Western Europe*, redigert av Thomas R. Lyszka og Lorna E.M. Walker 108–126. Dublin: Four Courts Press.
- Wood, Michael. 1983. «The Making of King Aethelstan's Empire: An English Charlemagne?». I *Ideal and Reality in Anglo-Saxon and Frankish Society*, redigert av Patrick Wormald, Donald Bullough og Roger Collins, 250–272. Oxford: Blackwell.
- Wormald, Patrick. 1999. *The Making of English Law: King Alfred to the Twelfth Century: Legislation and its Limits*, bd. 1. Oxford: Wiley-Blackwell.